

mevanja i određivanja mesta beogradske ali i srpske sredine u kulturnom i društvenom životu Evrope.

Vesna ĐIKANOVIĆ

Bogdanka Novaković, *Spoljna politika kralja Aleksandra Karadorđevića (1918–1934)*, Muzej grada Beograda, Beograd 2004, str. 213

Strogo uzevši, knjiga Bogdanke Novaković o spoljnoj politici kralja Aleksandra Karadorđevića od završetka Prvog svetskog rata do njegove smrti u Marseju 1934. godine jeste katalog uspešne izložbe koja je bila postavljena u Muzeju grada Beograda. Međutim, svakome ko taj katalog ima u rukama vrlo brzo postaje jasno da on znatno premašuje (i obimom i kvalitetom) zahteve koji se obično postavljaju pred autore sličnih publikacija. U pitanju je knjiga koja može biti od koristi zaljubljenicima u istorijske teme, učenicima, studentima, ali i profesionalnim istraživačima koji se bave međuratnim periodom jugoslovenske istorije. Knjiga je svoj život, dakle, započela kao katalog izložbe fotografija na kojima su zabeleženi najznačajniji trenuci diplomatske aktivnosti kralja Aleksandra. Iako blizu 180 reprodukcija originalnih fotografija čini srž publikacije koju je priredila Bogdanka Novaković one ne predstavljaju i jedini njen interesantan sadržaj. Uvodni tekst koji prati fotografije, iako očigledno nije pisan sa pretenzijama da ponudi nešto novo domaćoj historiografiji, predstavlja uspešan pokušaj da se čitaocu koji ima malo stručnog znanja na dopadljiv, koncizan ali i stručno korektan način oslika epoha u kojoj je, između ostalog i kao diplomata, delovao kralj Aleksandar Karadorđević.

Pored kratkog uvoda, tekst sadrži nekoliko malih, konciznih skica iz evropske i jugoslovenske diplomatske istorije koje prosečnom čitaocu mogu jasno prikazati prilike koje su u međunarodnim odnosima vladale u periodu između dva svetska rata a posebno u periodu od 1918. do 1934. godine. Naglasak je naravno stavljen na one procese i događaje koji su se najviše ticali Kraljevine Jugoslavije i njenog mesta u međunarodnim odnosima toga doba. Prva od nekoliko skica (*Evropa posle Prvog svetskog rata*) bavi se opštim posledicama Prvog svetskog rata poput promene granica, nestajanja starih i nastajanja novih država na tlu Evrope, pojavom Francuske kao apsolutnog hegemonu na kontinentu, mestom i ulogom Velike Britanije i Italije ali i položajem i značajem poraženih zemalja, pre svih Nemačke. Druga skica (*Kraljevina Jugoslavija i Mirovna konferencija*) je posvećena borbi Jugoslavije i kralja Aleksandra Karadorđevića da na Mirovnoj konferenciji u Parizu, u atmosferi nerazumevanja od strane saveznika, izdejsstvuju priznanje nove države, priznanje njenih granica i pravednu nadoknadu ratne štete za zemlju koja je bila gotovo razorena. Uloga kralja Aleksandra u svim ovim nastojanjima bila je veoma aktivna a njegovo prisustvo u Parizu u više navrata pomoglo je rešavanju spornih pitanja ali ne i onog najtežeg, tzv. „jadranskog pitanja” koje je pretilo da novoformiranu državu uvede u težak sukob sa Italijom. To pitanje dobilo je svoj konačni epilog tek 1924. godine definitivnim ustupanjem Rijeke Italiji ali su odnosi sa Italijom ostali doživotna preokupacija kralja Aleksandra kao kreatora jugoslovenske spoljne politike usmerene pre svega na savezništvo sa Francuskom. Treća skica (*Balkanski susedi i srednja Evropa*) prikazuje politiku i odnos kralja Aleksandra prema

jugoslovenskim susedima na Balkanu i u srednjoj Evropi. Njegova politika prema tom prostoru bila je uslovljena delovanjem Italije kao remetilačkog faktora na prostorima Balkana koja je preko Albanije koju je držala u poluzavisnom položaju pokušavala da destabilizuje čitav region. Sa druge strane, Italija je pokušavala da deluje i preko Podunavlja želeći da privuče k sebi Mađarsku i Austriju i time spreči nemački prodor na jugoistok Evrope. Tražeći izlaz iz situacije u kojoj Italija na Balkanu nije ostavljala mesto za jedinstvenu jugoslovensku državu, kralj Aleksandar se okrenuo saradnji sa zemljama koje su poput Jugoslavije imale interes da spreče svaki revizionizam, pogotovo onaj mađarski. Rezultat toga bilo je formiranje saveza *Male antante* o čemu govori četvrta skica. Kralj Aleksandar je Malu antantu doživljavao pre svega kao garanta koji je sposoban da spreči restauraciju Habzbuške monarhije u bilo kom prikrivenom ili otvorenom obliku. Članstvo u Maloj antanti za Kraljevinu SHS značilo je sigurnost severnih granica. Iako je među članicama saveza koji je prošao kroz više organizacionih faza bilo i antagonizama, on je preživeo sve do 1938. godine i nestanka Čehoslovačke sa istorijske scene međuratne Evrope. Poslednja, peta skica, (*Beograd i balkanski susedi*) govori o poslednjoj fazi politike kralja Aleksandra prema balkanskim susedima. Dat je kratak istorijat odnosa Jugoslavije sa Bugarskom i Grčkom i zatim izložena istorija stvaranja Balkanskog pakta koji je trebalo da dovede do zbližavanja Jugoslavije, Grčke, Rumunije i Turske na političkom, ekonomskom i kulturnom planu.

Interesantan deo knjige Bogdanke Novaković čini i, u pojedinim segmentima, veoma detaljna hronologija diplomatske aktivnosti kralja Aleksandra od 1919. do 1934. godine. Tu su pobrojani svi njegovi najznačajniji diplomatski susreti sa mnogobrojnim vladarima, premijerima, ministrima i delegacijama većine evropskih zemalja, njegova diplomatska putovanja u susedne i zapadnoevropske zemlje, njegova istupanja u Narodnoj skupštini i na sednicama Vlade koja su se ticala spoljnopolitičkih pitanja kao i razgovori sa poznatim pulicistima i novinarima tog doba. Pored hronologije diplomatske aktivnosti kralja Aleksandra u knjizi nalazimo i sažetu hronologiju spoljnopolitičkih događaja u Evropi počev od 1918. pa sve do 19. oktobra 1934. godine odnosno do datuma kraljeve smrti. Ove dve hronologije prate i biografski medaljoni posvećeni nekolicini ličnosti koje su u periodu od 1918. do 1934. godine bile na položaju ministra inostranih poslova Kraljevine Jugoslavije. Takođe je dat i popis poslanika Kraljevine u prestonicama Evrope poput Ankare, Atine, Berlina, Berna, Beča, Budimpešte, Bukurešta, Varšave, Vatikana, Londona, Madrida, Pariza, Praga, Rima, Sofije i Tirane. Osim toga, u knjizi postoji i popis svih stalnih delegata Kraljevine pri Društvu naroda kao i spisak jugoslovenskih opunomoćenih delegata, stručnjaka i savetnika na Mirovnoj konferenciji u Parizu.

Najviše prostora u tekstu zauzeo je, sasvim prirodno, katalog fotografija svojevremeno prikazanih na izložbi u Muzeju grada Beograda. Ukupno 260 kataloških odrednica sadrži obaveštenja o tome šta određena fotografija prikazuje, da li je u pitanju originalna fotografija ili fotokopija, kratak komentar događaja ili ličnosti koje se nalaze na fotografiji kao i inventarski broj pomoću koga je moguće određenu fotografiju pronaći u nekoj od zbirki Muzeja grada Beograda. Odmah iza kataloga fotografija i predmeta likovne i primenjene umetnosti nalazi se popis korišćenih izvora, objavljene građe, literature, memoara i publicistike. Na žalost, u knjizi se nalazi samo stotinu reprodukcija fotografija od ukupno dve stotine šezdeset prikazanih na izložbi. Iako postoji mogućnost da se pomoću inventarskog broja određena fotografija pronađe u Muzeju

grada Beograda ipak nam preostaje samo da žalimo što sve fotografije prikazane na izložbi nisu našle mesto i u katalogu.

Interesantna knjiga Bogdanke Novaković može biti veoma korisna mnogim istoričarima koji se bave istorijom Jugoslavije u periodu između dva svetska rata jer veoma plastično, na mnogobrojnim fotografijama, oživljava čitavu epohu. Na mnogim od ovih fotografija oživljavaju likovi careva, kraljeva, predsednika, premijera i ministara koji su određivali sudbinu međuratne Evrope. Na nekima od njih moguće je osetiti atmosferu mirovne konferencije u Parizu, atmosferu na zasedanjima Društva naroda ili sa nekog drugog regionalnog diplomatskog sastanka koji je mogao imati dalekosežne posledice na živote miliona ljudi. Najzad, obimom nevelika knjiga Bogdanke Novaković, tu je i da bi bogatstvom svog sadržaja podsetila istoričare i druge istraživače koliko fotografija kao istorijski izvor može biti važna ali i koliko, na žalost, može biti zanemarena od strane naše istorijske nauke. Upravo zbog toga, ostaje nada da bi ova zanimljiva knjiga mogla da ponešto u tom smislu pokrene u pravom smeru.

Mr Vladimir CVETKOVIĆ

Svileuva, Godi { wak 2003, 2004, Dru{ tvo za i zu~avawe i stori je Svi leuve, Svi leuva

Pokretanjem godišnjaka Svileuva, Društvo za izučavanje istorije Svileuve dalo je uspešan doprinos razvoju istorije komune (*community history*) u historiografiji Srbije danas. Cilj godišnjaka je da se „od zaborava otrgne, što je moguće veći deo prošlosti” ovog najvećeg sela u opštini Koceljeva.

Redakcija je nastojala da u dosad dva godišnjaka, za 2003. i 2004. godinu, ponudi čitaocu raznovrsan i zanimljiv sadržaj iz oblasti lokalne istorije.

Pored istraživačkih radova, čiji je predmet stanovništvo, agrarna struktura, zadrugarstvo, saobraćaj, poreska struktura, sadržaj godišnjaka čine i objavljena arhivska građa i biografije (bio-bibliografije) znamenitih ličnosti čija je delatnost uticala na društveni život Svileuve u 19. i 20. veku.

Bogata sačuvana arhivska građa vezana za istorijske događaje i razvoj Svileuve omogućila je autorima priloga da na živ i iscrpan način dočaraju čitaocu društvenu istoriju jednog sela i pokažu kako su se značajni istorijski događaji (npr. Prvi srpski ustanak) prelamali kroz strukture relativno zatvorenih agrarnih zajednica u Srbiji. Lokalna istorija Svileuve na dramatičan način prikazuje istorijski proces raspadanja tradicionalnih agrarnih zajednica u Srbiji u 19. i 20. veku, i to putem analize demografskih kretanja (smanjenje seljačkog stanovništva) i osvetljavanjem brojnih protivrečnosti i problema u razvoju zadrugarstva. Kroz istoriju Svileuve prelama se i problem agrarne prenaseljenosti, kao šire pojave karakteristične ne samo za Srbiju, već i za čitavu Istočnu Evropu u 19. i u prvoj polovini 20. veka. Istorija lokalnih agrarnih zajednica u Srbiji u 19. i 20. veku u osnovi je istorija borbe sitnog zemljišnog poseda za opstanak i reprodukciju i njegov sudar sa globalnim procesima modernizacije.

Rad Momčila Isića, „Stanovništvo Svileuve u 20. veku” (2003), na dokumentovan način prikazuje proces raspada lokalnih agrarnih zajednica u Srbiji (Jugoslaviji) nakon Drugog svetskog rata i kao posledicu nagle državane industrijalizacije i modernizacije.